

Memòries o història? Sobre els límits dels gèneres en la literatura de l'edat moderna

Arantxa Llàcer Martorell
Universitat de València

Resum: La recerca en matèria d'humanitats està accedint, de forma progressiva, a l'exhumació de noves fonts que ens permeten conèixer amb més detall el passat. L'estudi de textos memorialístics ens ha permès comprovar que aquesta mena de testimonis no sols s'aproxima en matèria de continguts a altres textos historiogràfics, sinó que, en alguns testimonis, el procés d'escriptura també és ben semblant. Acarem en aquesta ocasió una crònica, la de Pere Antoni Beuter, i un dietari, el de Jaume Ramon Vila, i ens centrem en els mecanismes de confecció del relat per revisar els límits de cadascun dels escrits.

Paraules clau: escriptura personal, historiografia, Beuter, Vila, edat moderna.

Abstract: The research as for humanities is acceding, step by step, to additional sources for the knowledge of the past. The studies of personal writings allow us to check how this type of writings are similar in the content and in the form how they are written to the historical texts. In this case, we compare a chronicle, written by Pere Antoni Beuter, and a diary, written by Jaume Ramon Vila, and we focus on the writing device of both texts to check the limits of memories and chronicles.

Keywords: personal writing, historiography, Beuter, Vila, modern age.

Introducció

Les formes a partir de les quals accedim al nostre passat són, cada vegada, més variades. Les últimes dècades, els estudis filològics i historiogràfics en general han iniciat una important tasca de recuperació d'uns testimonis que fins ara havien estat menystinguts: els escrits memorialístics. Aquesta fita, però, no ha de ser entesa com un canvi en el punt de vista dels estudis, sinó com una font de coneixement paral·lela, una alternativa que complementa, fins i tot en ocasions completa, la nostra visió de la història.

En aquesta ocasió acarem dues figures que feren una important aportació al nostre coneixement del passat i que, tot i que aparentment semblen dos personalitats allunyades en l'espai i el temps, presenten dos perfils intel·lectuals pareguts, amb contribucions al món de la historiografia i la memorialística catalanes amb connexions ben interessants: Pere Antoni Beuter i Jaume Ramon Vila.

D'entrada, podríem pensar que Pere Antoni Beuter, nascut a València el 1490/95 i Jaume Ramon Vila, un barceloní nascut quasi un segle després (1569), no tenen res en comú, però si comparem la seua personalitat i la seua producció escrita ens adonem que comparteixen trets cabdals que van

repercutir en la seua activitat intel·lectual: ambdós autors eren fills de mercaders i tenien contactes a Itàlia –Beuter en primera persona i Vila, segons les dades de què disposem actualment, a través del seu germà Jeroni¹–; pertanyien a l'estament religiós, sabem que Beuter era capellà i beneficiat de la Seu de València i va ser autor d'algunes composicions de caire litúrgic en llatí, en què recollia les seues reflexions sobre la religió, mentre que Jaume Ramon Vila era prevere i beneficiat de la Seu de Barcelona, vinculat alhora amb personalitats de diversos convents de la ciutat i els voltants,² i també va ser l'autor de la *Vida del canonge Pere Font*, una obra manuscrita que el mossèn va confeigir amb l'objectiu de posar a disposició dels fidels un model de vida pietosa “modern” i més assumible que les grans vides de sants que habitualment utilitzava d'exemple l'Església.

Però, una de les connexions més destacables entre aquests dos personatges és la seua bibliofília, i una bona mostra és el fet que tant Beuter com Vila eren propietaris de dues de les biblioteques més importants i completes del seu entorn. Sabem, a través de l'estudi d'Escartí (1998, 15), que la biblioteca privada beuteriana acumulava més de 300 títols, molts d'ells sobre teologia i historiografia, un reflex clar dels interessos del seu propietari. Malgrat que la biblioteca de Vila se'ns presenta, a hores d'ara, com una incògnita més difícil de desxifrar, coneixem alguns dels títols que en formaven part,³ entre d'ells *El llibre dels feits*, una obra que també es trobava en la de Beuter. A més, en el cas de Vila, sabem que era un gran aficionat al trasllat d'obres, principalment de caire historiogràfic i heràldic, i alguns dels seus coetanis ens el descriuen com «molt llegit en matèria d'humanitat», i destaquen el fet que «no eixia llibre de història que ell no l'agués, costàs que costàs, y tots los llegia»,⁴ una afirmació que ens remet a la descripció d'Escartí sobre els interessos de Beuter, de qui diu que «sentia curiositat per les lletres i pel món sencer» (ESCARTÍ, 1998, 19).

Precisament va ser la curiositat, unida a un seguit de factors socials i culturals,⁵ la que va portar Beuter i Vila a fer la mirada enrere i buscar els orígens dels seus territoris, l'un a través de la *Història de València*, i l'altre, Vila, que no va escriure cap text historiogràfic pròpiament dit, a través del seu

¹ Coneixem algunes dades més de Jeroni Vila a través de TORRAS i CANALDA (2005).

² Actualment podem afirmar que estava en contacte amb les monges del convent dels Àngels de Barcelona, molt proper a la vivenda de l'autor, amb personalitats de la Seu com el bisbe i que, a més, tenia una estreta relació amb els jerònims de Sant Jeroni de la Murtra, a Badalona. Aportem més dades de caire biogràfic de l'autor a LLÀCER (2017).

³ Han donat a conèixer, encara que parcialment, algunes de les obres de la biblioteca de Vila, BATLLE (1999) i ROCA (1918).

⁴ Ambdues cites provenen d'ACA (Arxiu de la Corona d'Aragó), Monacals d'Hisenda, v. 2484, f. 8v.

⁵ Ens referim a la incipient figura de l'historiador-polític, és a dir, autors que van començar a escriure amb l'objectiu de servir una causa política o uns interessos concrets i que, com a resultat, confeigren textos amb una alta subjectivitat (DURAN, 2004, 79). Seran habituals, també en l'entorn de Jaume Ramon Vila, aquells que pretenen demostrar l'hegemonia de les institucions catalanes en un context de conflicte amb el monarca, especialment en els anys previs a l'esclat de la Guerra dels Segadors, un ambient del qual Vila també participa en algunes ocasions.

Tractat d'armoria i també al *Dietari*,⁶ del qual parlarem a continuació. Aquesta mirada enrere i la necessitat de reafirmar els orígens és una tendència a l'alça a partir del segle XV, quan s'inicia un corrent que pretén dotar la disciplina històrica d'un espai diferenciat respecte de la retòrica i la filosofia, i que té com a objectiu revisar les metodologies per assolir un criticisme que, de fet, encara tardarà uns quants segles en imposar-se. És en aquest "espai" de transició o evolució de la història que Vila i Beuter van dur a terme les seues obres, les quals són un reflex clar del moment en què van ser escrites, servint-se encara de mites com el d'Otger Cataló o Tubal, o de fonts poc fidels a la realitat com Ànnius de Viterbo. Si bé, com apunta Escartí (1998, 9) Beuter és testimoni d'una nova manera de fer història, podem dir que Vila n'és hereu, fins al punt que el barceloní fa referència a la *Història* de Beuter en el seu *Tractat*.⁷

Exposats a grans trets els punts de connexió entre ambdós autors, ens centrem ara en la figura i l'obra del barceloní que, tot i que ha estat objecte d'algunes recerques, encara resta bastant desconegut, amb pocs estudis centrats en la seua tasca intel·lectual. Ens servim de la seua obra més personal, el *Dietari*, per reflexionar al voltant dels límits d'aquesta mena d'escrits, tant pel que fa a l'estructura com al contingut.

El *Dietari*, font historiogràfica

Per descriure breument l'obra, que encabim sota l'etiqueta d'escriptura memorialística, el *Dietari* recull els esdeveniments més importants del Principat, d'entre 1596 i 1601,⁸ amb la ciutat de Barcelona com a centre de la majoria de les entrades. Mossén Vila no hi descriu tot allò que passa a la ciutat comtal, sinó que fa una selecció dels esdeveniments amb cert relleu social o que, en algunes ocasions, li desperten un interès personal: assistim al desenvolupament de visites reials, episodis vinculats amb l'Església i les seues personalitats més rellevants o algun conflicte bèl·lic de ressò al territori;⁹ entrades combinades amb notícies que descriuen un eclipsi solar, modificacions sobre l'arquitectura de la ciutat, o alguns assumptes quasi anecdòtics que criden l'atenció de l'autor.

Estructuralment, el contingut està disposat en entrades temàtiques que, alhora, conformen capítols –inicialment numerats¹⁰–, s'agrupen en llibres i conformen un llibre per a cadascun dels anys del *Dietari*. El fet que la

⁶ El *Dietari* es conserva a l'AHCB (Arxiu Històric de la Ciutat de Barcelona), amb la signatura B-100.

⁷ Concretament en el foli 148 del quart volum d'aquesta obra heràldica, segons apunta BATLLE (1999, 118).

⁸ Hem de prendre aquesta afirmació amb cert escepticisme, atès que com més endavant exposarem, existeix la possibilitat que el *Dietari* fóra més extens que l'exemplar que ens ha arribat.

⁹ Ja vam estudiar aquest episodi i el seu paper en el conjunt de l'obra memorialística a LLÀCER (2016a)

¹⁰ Ens referim a la numeració inicial perquè treballem amb una còpia parcial del *Dietari* en què hem localitzat algunes modificacions dutes a terme per un copista, de manera que si bé l'obra autògrafa hem de deduir que comptava amb capítols numerats, el testimoni que ens ha pervingut sols ha conservat aquesta numeració parcialment. Vegeu LLÀCER (2016b).

informació estiga ordenada en capítols temàtics, així com un estudi previ dels continguts, ens fan pensar que la redacció d'aquest s'hauria produït en dues fases: una primera, en la qual l'autor va confegir anotacions diàries i, una segona fase, en què aquestes es van acumular temàticament i cronològicament i que, en moltes ocasions, van comptar amb l'afegit d'informació que les diferents fonts consultades per l'autor proporcionaven. La combinació de la font original –allò que l'autor ha viscut o que li han contat de primera mà– juntament amb fonts externes –missives, dietaris institucionals, documentació oficial o impresos, entre d'altres– és un dels factors que ens fa veure el *Dietari* com un text a meitan camí entre la memorialística i la historiografia, atès que l'autor no es basa únicament en les seues experiències sinó que sent la necessitat de contrastar-les i fins i tot ampliar-les.

Així, l'obra de Vila se situa en el supòsit de l'autor que escriu en la intimitat, sense intenció de difondre el seu escrit, però conté elements propis de les cròniques locals o institucionals –com era l'obra de Beuter–, de manera que en el *Dietari* trobem narrada l'actualitat de l'autor, que aporta la seua experiència personal al relat, incorpora la seua opinió directament o indirecta i, fins i tot, en uns pocs casos se situa com un personatge que intervé en l'acció, però la selecció dels continguts, els temes que tracta, la referència explícita a un lector¹¹ i la metodologia ens acosten cap a un text més cronístic que dietarístic.

Atenent als continguts, i sols fent una ullada a l'índex dels capítols,¹² podem comprovar que hi ha una gran quantitat de notícies que bé podrien formar part d'una crònica, com ara el capítol que tracta l'entrada del virrei a la ciutat de Barcelona i com va ser nomenat per al càrrec, que ens recorda a les entrades de grans personalitats que sovint recullen les cròniques; també el capítol nové del tercer llibre, en el qual es descriu un conflicte amb les tropes franceses al Rosselló, ens fa pensar en els continguts propis d'un text cronístic, un capítol que, de fet, també recullen obres com els *Annals* de Narcís Feliu de la Penya o Andreu Bosch al *Summari, índex o epítome dels admirables y nobilíssims títols de honor de Cathalunya, Rosselló y Cerdanya*.

De la mateixa manera, tenen un paper rellevant en el *Dietari* les figures dels diferents monarques i la seua relació amb el territori català, amb capítols com aquell que «tracta breument de la vida del rey don Phelip primer y de las mullers y fills que tingué, ab algunas cosa[s] que ell féu»¹³ i que és un clar exemple de la reflexió que ens ocupa: Jaume Ramon Vila dedica un capítol a recordar la vida del rei mort el 1598 i tractar la seua relació amb Catalunya; és, a més, un episodi clau per entendre la combinació entre història i la visió particular de l'escriptor, atès que es mostra molt crític amb la política reial. En aquesta mateixa línia de contingut, el dietarista recull la visita de Felip II, recentment nomenat rei, i la convocatòria de Corts. En aquest punt de l'anàlisi

¹¹ Mossén Vila s'adreça en diverses ocasions a un lector, no sabem a hores d'ara si hipotètic o real, i que no hem estat capaços d'identificar. Li explica alguns canvis en l'estructura dels continguts o s'excusa de no desenvolupar amb més detall un esdeveniment concret.

¹² Podem trobar una descripció completa del manuscrit i dels capítols a DURAN (1998, 63-69). Vegeu també MCEM (núm. 934).

¹³ Aquest episodi ja compta amb un estudi previ a mans de SIMON (2009).

no podem deixar d'esmentar els diversos capítols en què Jaume Ramon Vila va narrar amb molt d'entusiasme un esdeveniment tan important com les Corts catalanes, una eina importantíssima en el sistema legal de la Corona d'Aragó; no oblida tampoc referir-se al procés de revisió de les Constitucions, rebudes al llarg de 1599 i 1600 i que van ser objecte de disputes, traïcions, pactes i suborns, segons descriu l'autor del *Dietari*.

En definitiva, podem veure pels continguts que Vila hi recull entrades de grans personalitats o processos semblants als que podem trobar en textos cronístics però, a diferència de la narració que trobaríem en una crònica, la subjectivitat en els escrits privats aflora més explícitament, de manera que de vegades destaca l'element personal, la incorporació de la visió particular de qui recull la notícia en qüestió, que la viu en primera persona, i que no es fa present d'una forma tan evident en altra mena de testimonis, com ara els historiogràfics.

Ara bé, no sols els continguts ens parlen d'història, sinó que Jaume Ramon Vila, de la mateixa manera que molts altres, i com també ho havia fet Beuter, no pot deixar de banda els fonaments de la disciplina històrica en l'escriptura del seu *Dietari* i, com ja havíem avançat, es fa servir de tot un seguit de fonts que recolzen el seu relat i l'acosten a la premissa de veracitat que tant cercaven els historiadors.

Així, trobem una gran quantitat de correspondència copiada al *Dietari*, entre el rei, el virrei i els diputats de Catalunya, a més de cartes del Capítol i Canonges de Mallorca (p. 122, notícies de 1597); una carta dels jurats de Saragossa (p. 125, notícies de 1597); altra carta dels diputats d'Aragó (p. 127, notícies de 1597); també una carta de l'arxiduc Albert d'Àustria als consellers de Barcelona (p. 220, notícies de 1599) o dels jurats de València als consellers catalans (p. 221, notícies de 1599). De tot aquest conjunt de cartes que Vila incorpora al *Dietari*, creiem que algunes podrien provenir dels Dietaris de Casa la Ciutat de Barcelona perquè el mateix autor es refereix a aquesta font quan copia una d'aquestes missives, la dels jurats de València: «copy esta de l'original que·m dexaren de Casa la Ciutat».

Cal destacar, però, que tota la correspondència que Vila incorpora al seu relat no pot haver estat copiada només d'aquests Dietaris, sinó que almenys hauria consultat una altra font més: els materials guardats a l'Arxiu Reial (actualment Arxiu de la Corona d'Aragó); el religiós fa referència explícita a l'antic Arxiu Reial dins el capítol en què es tracta de l'elecció per al bisbat de Solsona, en afirmar que no explica tot el que s'esdevé en aquell episodi «pus en los arxius del senyor rey, que està en la present ciutat, y en lo de Solsona, se podrà trobar tot molt llargament». D'aquesta manera, ens remet a un fons que, com hem dit, contenia tota la correspondència reial, i que hauria estat un recurs bàsic per a Jaume Ramon Vila.

L'autor encara s'hauria servit d'altres fonts com ara un pamflet que hauria traduït i incorporat al seu testimoni personal o d'altres dietaris com el *Llibre de les Solemnitats de Barcelona*, una mena de memorial dels grans esdeveniments de la ciutat comtal. D'entre tots els fragments integrats al testimoni original de Vila, destaquem en aquesta ocasió l'ús de les *Constitucions catalanes* en el *Dietari*, just en el capítol que tracta de la vida del

rei Felip I d'Aragó. Vila copia, de forma quasi idèntica, un fragment provinent de *l'Epítome de la genealogia dels comtes de Barcelona* en què es descriu, a grans trets, la vida del rei.¹⁴

<i>Constitucions i altres drets de Catalunya</i> (1588)	<i>Dietari</i> de Jaume Ramon Vila (1598)
«Partit que fonc lo Emperador son pare de Flandes per Espanya, après de haver-hi renunciats los estats, continuà la guerra que dit son pare tenia ab lo rey de França ab tanta fervor que dins poc temps, guanyant al francès las batallas, prengué lo condestable y lo almirall y molts altres cavallers e vingué a molt poc que no prengué també a Henric, rey de França. Y per força de armas entrà en la vila de Sanct Quintí y de Han, en Picardia; y vingué lo seu exèrcit molt prop de París, per hont lo dit rey Henrich tingué per bé demanar-li pau, la qual se conclogué ab molt gran contento de tota la christiandat.	«Partit que fou lo emperador Carlos quint, son pare, de Flandes per a Espanya après de haver-li renunciats los estats, continuà la guerra que dit son pare tenia ab lo rey de França, ab tant fervor de sos capitans que dins poch temps guanyà al francès las batallas, prengué lo condestable y lo almirante y molts altres cavallers e vingué a molt poch que no prengué a Enrich, rey de França, segon de aquest nom. Y per força de armas entrà en la vila de Sant Canti y de An, en Picardia; y vingué lo seu exèrcit molt prop de Paris, per hont lo dit rey Enrich tingué per bé de demanar-li pau, donant-li sa filla per muller, com dit està, per la qual cosa se confirmà molt dita pau ab gran contento de tota la christiandat.
Y essent-se-li rebel·lats los de Flandes, envià allí lo duc d'Alva ab	Y sent-se-li revel·lats los de Flandes, envià allí lo duch de Alba ab exèrcit,

¹⁴ A hores d'ara hi ha diverses teories al voltant de l'autoria de *l'Epítome*. D'entre els noms que s'han plantejat, MIRALLES (2001) i GALDEANO (2014) n'atribueixen l'autoria a Antoni Viladamor o Francesc Calça, mentre que ESCARTÍ (2012) recull la hipòtesi d'Oriol Oleart al voltant de la possibilitat que l'autor fôra Gabriel Olzina, que estava al capdavant de l'Arxiu de la Corona d'Aragó entre els anys 1572 i 1585.

<p>exèrcit, lo qual castigà molts de dits rebel·les y particularment als comtes de Agmont y de Horno, levant-los lo cap públicament. E faent liga amb lo papa Pio quint y ab la senyoria de Venècia, envià per capità general de aquella a don Joan de Àustria, son germà, al qual donà nostre senyor Déu victòria contra la armada turquesca, prop de Lepanto, a 7 de Octubre 1571.»</p>	<p>lo qual castigà molts de dits rebeldes, y particularment als comptes de Agmont y de Horno, llevant-los lo cap públicament. E fahent lliga ab lo papa Pio quint, de feliz recordació, y ab la senyoria de Venècia, envià per capità general de aquella a don Juan de Àustria, son germà, fill natural de l'emperador Carlos quint, son pare, al qual donà nostre senyor Déu victòrias contra la armada turquesca prop de Lepa[n]to, a 7 de octubre 1571.» (p. 194-195)</p>
---	--

Les semblances entre els dos textos, dels quals sols hem extractat un breu fragment, no donen lloc a dubte del fet que l'un, el *Dietari*, parteix de l'altre, les *Constitucions*. Però a més, Miralles (2001, 318) aporta dades al voltant d'un manuscrit de principis del segle XVII que conté una còpia de l'*Epítome*:¹⁵ segons la investigadora, una primera mà copia el text i una altra, que identifica amb Jaume Ramon Vila, l'anota. El trasllat s'hauria realitzat a partir de l'edició de les *Constitucions* de 1588 o, fins i tot, a partir de l'original manuscrit. Per tant, no hi ha cap mena de dubte que Vila coneixia el text, hi tenia accés i, si ens fixem en els dos fragments que just dalt hem col·locat, estem davant una font directa del *Dietari*.

Ja amb les dades que hem aportat, basant-nos en els continguts i en la incorporació de materials externs en la redacció d'aquest text memorialístic, comptem amb elements suficients per dubtar dels límits de l'escriptura personal, però la recerca al voltant del *Dietari* encara ens ha donat més indicis per afirmar que allò que Jaume Ramon Vila va escriure no era un text memorialístic, sinó que s'acostaria més a una crònica que, segons les dades que tenim, es remuntava al segle XV i s'estenia fins l'actualitat de l'autor. Cal remarcar, en aquest punt, que no és habitual que els dietaris estiguen dividits en capítols temàtics que s'agrupen formant llibres, sinó que són més comuns aquells que s'estructuren en entrades diàries que recullen la notícia més important del dia o alguna dada de caire privat; a més, d'ara en avant parlarem d'indicis, atès que treballem amb una còpia parcial del *Dietari* de mossèn Vila i

¹⁵ *Epítome de la genealogia dels comtes reis de Barcelona* (BC [Biblioteca de Catalunya], ms. 3663) (id. MCEM 320).

que no és autògrafa.¹⁶ D'entrada, ja l'autor s'hi refereix a l'existència de més d'un volum, en afirmar que «en lo capítol 5 del llibre tercer del *primer volumen del present dietari*»,¹⁷ la qual cosa ja ens fa pensar en un segon volum que contindria les notícies de Barcelona a partir de 1601 fins a una data indeterminada.

En segon lloc, la recerca en diferents arxius barcelonins ens han permès conèixer altres materials que ens fan dubtar de l'any d'inici del *Dietari*, atès que a l'Arxiu Històric de la Ciutat de Barcelona es conserven un seguit de notes, les quals provindrien d'un dietari de l'autor que ens ocupa, però els esdeveniments que allà es descriuen pertanyen als anys 1410-1447, és a dir, molt anteriors al naixement de Vila (1569).¹⁸ Alhora, la recerca ens ha conduït a plantejar-nos l'existència d'un segon dietari o que aquest que ens ha pervingut fóra en origen més complet, diferent del que hem descrit fins ara, segons indica la fitxa descriptiva del manuscrit 505 de la Biblioteca de Catalunya –MCEM, núm. 82– que es refereix a un «dietari perdut de Jaume Ramon Vila, que no s'ha de confondre amb el conservat al ms. B-100 de l'AHCB, que es limita als anys 1596-1601».

Aquesta informació ja la recolzava Capmany, qui considerava que

Los Diarios de la Diputación que asentaba Jayme Zafont, como diarista comisionado y asalariado por aquel supremo tribunal, comprehenden desde 1415 hasta 1489; y los de la Casa de la Ciudad, desde 1422 hasta 1599, el uno llamado Dietari de Ramon Vila y el otro Dietari de Gabriel Caselles, ambos notarios del Oficio del Racional del Ayuntamiento en el siglo XVI.¹⁹

El mateix autor esmentava Jaume Ramon Vila i li atorgava el càrrec d'escrivà del racional del Consell de la Ciutat (CAPMANY, 1779-1792, v. II-2, 997). Amb tot, hem consultat les Rúbriques de Bruniquer (1916, v. v, 294) i mentre que el nom de Gabriel Canyelles sí que apareix entre els anys 1433-1446, Vila no figura enlloc. Malgrat que una part de l'afirmació de Capmany sembla, fins ara, incorrecta, el fet que apunte cap a l'existència d'un *Dietari* que contindria informació d'entre les dates que hi esmenta, ens fa plantejar-nos, cada vegada amb més seguretat, l'existència d'un segon dietari o, d'una crònica i dietari, dividits en diversos volums –de fet la divisió del *Dietari* en volums s'esmenta en el *Dietari* que treballem– i que en un moment determinat es van separar i conservar com dues obres diferents. Sols mitjançant aquesta hipòtesi podríem entendre que trobem referències a una obra memorialística a mans de Vila i que no ens encaixa amb les dates de la còpia del *Dietari* amb què treballem.

¹⁶ El manuscrit B-100 és una còpia a tres mans del *Dietari* autògraf, en el qual hem detectat algunes modificacions, com ja hem esmentat adés.

¹⁷ Aquesta nota prové de la pàgina 363 del *Dietari*, corresponent a les notícies de 1601; la cursiva és nostra. Per a més informació vegeu LLÀCER (2016b).

¹⁸ Ens estem referint al manuscrit A-1 de l'AHCB.

¹⁹ Citem a partir de CAPMANY (1961-1963, v. II, 2 i 921)

Hem de referir-nos encara a una tercera línia d'informació que apunta cap un text més extens, potser cronístic i dietarístic alhora. Miralles (2010), que recull els pròlegs a la *Crónica universal del Principado de Cataluña* de Jeroni Pujades, edita, entre altres, el prolegòmen dut a terme per Fèlix Torres Amat, Albert Pujol i Pròsper de Bofarull, que es refereixen a l'obra de mossèn Vila. Més concretament, en parlar del fet que la *Crónica* de Pujades arribava fins l'any 1162, esmenten que l'autor havia recollit informació per continuar el text fins el seu temps i, d'entre altres fonts que s'hi citen, ens crida l'atenció la referència al *Dietari* de Jaume Ramon Vila:

Podrá suplir algun tanto tan sensible estravío el precioso *Dietario* que en dos tomos en fóleo se conserva en el Real Monasterio de San Gerónimo de la Murtra, entre los manuscritos del erudito doctor Jaime Ramon Vila [...]. Contiene el *Dietario* un resumen de los sucesos de Cataluña, o más bien de Barcelona, desde 1461 [*sic*] hasta 1601.²⁰

Si bé d'aquesta afirmació es correspon, d'una banda, amb la hipòtesi que el text memorialístic arribava fins l'any 1601 –tot i que ja hem vist que podria haver existit un altre volum de notícies que aniria més enllà d'aquest any– la data d'inici del *Dietari* que en aquesta cita trobem, el 1461, es rectifica en un segon fragment del mateix pròleg que estem extractant, quan s'afirma que l'obra començaria l'any 1416, «para llenar el vacío desde 1162, en que acaba la crónica de Pujades, hasta el 1416, en que comienza el *Dietario* del dr. Vila» (MIRALLES, 2010, 157). En cas de ser així, l'any 1416 s'acosta més a les notes a què abans ens hem referit que contenien esdeveniments a partir de l'any 1410.

D'aquesta manera, i d'acord amb les dades exposades, ens hem de plantejar cada vegada més seriosament la possibilitat d'estar davant un *Dietari* més complex del que pensàvem, perquè en cas de contenir notícies des del segle XV fins, com a mínim, principis del XVII, podríem començar a pensar en una crònica i dietari, concebuts com una única obra o dividits per desig exprés de l'autor, i del qual sols ens ha pervingut el text memorialístic però no el cronístic; però, no podem descartar que estiguem davant de dos textos totalment diferents, un recull cronístic de notícies d'una banda, i un dietari d'una altra. Siga com siga, les dates no encaixen perfectament, la qual cosa, sumada al fet que el text ens ha arribat mitjançant una còpia parcial, no ens permeten delimitar cronològicament l'abast de l'obra de Vila ni tampoc les seues intencions en agafar la ploma per confegir aquest testimoni. Sabem, també mitjançant l'estudi de Miralles al voltant de la *Crónica* a què ens hem referit fa un moment, que el *Dietari* –o crònica i dietari– comptava amb un

²⁰ Citem a partir de MIRALLES (2010, 157).

índex que tampoc ha arribat als nostres dies.²¹ Els límits són, cada vegada, més difusos.

Conclusions

Per concloure, i fent referència a la premissa que dóna títol a aquest article, la literatura memorialística posa a la nostra disposició un altre testimoni ben útil en l'estudi del passat d'un territori, d'un poble, que combina dues versions complementàries del mateix esdeveniment: la informació de primera mà i les fonts que se n'ocupen. Aquestes, com hem vist, poden ser diferents: cartes, pamflets, dietaris coetanis o fins i tot escrits ambiciosos com ara l'*Epítome*. En aquest cas, la preocupació que mostra Vila per anar més enllà d'allò que veu amb els seus propis ulls o les notícies que escolta per altres persones, l'interés en corroborar els fets, ens fa pensar quasi immediatament en la historiografia de l'època moderna i la seua evolució.

Les diferències bàsiques entre una crònica i un dietari com el de Vila són dues: la presència explícita i fins i tot destacada de l'element personal que ja hem esmentat, i que va estretament vinculada al caràcter privat del text – com no està pensat per a ser imprès, l'autor no ha de censurar cap de les seues idees i s'exposa, en molts casos, sense cap tipus de limitació– i el període temporal sobre el qual fixen el punt d'atenció, ja que el dietari abasta habitualment els anys de vida del seu autor. Si bé és cert que, si abans pensàvem que estàvem davant un dietari en parlar d'aquest text a mans de Vila, els límits se'ns presenten cada vegada més difusos i, basant-nos en les diverses informacions que al llarg d'aquestes pàgines hem exposat, no podem descartar l'existència d'una part del *Dietari*, hui en dia perdut, que ens abocaria a reformular el testimoni sota el títol de crònica i dietari –de manera semblant a la *Crònica i dietari del capellà d'Alfons el Magnànim*– tot i que sols ens ha pervingut l'última part del *Dietari* (també de forma incompleta).

Aquesta circumstància, però, no és exclusiva de Jaume Ramon Vila, sinó que l'altre autor que ens ocupa, Pere Antoni Beuter, presenta un fenomen semblant però en sentit contrari: de la seua *Crònica* coneixem els dos primers volums, però diversos investigadors han esmentat en diverses ocasions la possible existència d'una tercera part d'aquesta obra, en què el relat arribava fins l'actualitat de l'autor, el temps de les Germanies. Si haguera estat així, i si, en lloc d'arribar fins l'actualitat els dos primers volums, disposarem únicament del tercer, potser no parlariem de la crònica de Beuter sinó del seu dietari. El simple fet de poder-nos plantejar aquesta qüestió fa palés que de vegades, cròniques i dietaris són escrits ben semblants, que el Dietari és com una crònica viscuda de primera mà, vestida d'una forma diferent, personal.

²¹ Pujol s'adreça a Torres Amat per fer-li algunes preguntes sobre l'edició de la *Crònica* i li planteja si «¿Prescindiremos de las observaciones y en su lugar pondremos la traducción del índice del Diatario de d. Ramon Vila?». Citem a partir de MIRALLES (2010, 72).

Bibliografia

- ACA, Monacals d'Hisenda, v. 2484, f. 8v.
- AHCB, ms. A-1, *Recull de dietaris i notícies dels anys 1249-1628*, de Rafael Cervera.
- AHCB, ms. B-100, *Dietari* (1596-1601), de Jaume Ramon Vila.
- BATLLE, M. **Patriotisme i modernitat a La fi del comte d'Urgell. Una aproximació a les fonts de l'obra. L'anònim autor i historiador Jaume Ramon Vila**, Barcelona, Curial Edicions Catalanes / Publicacions de l'Abadia de Montserrat, 1999.
- BC, ms. 3663, *Epítome de la genealogia dels comtes reis de Barcelona*.
- BEUTER, P. A. **Primera part de la història de València**. Edició a cura de Vicent J. Escartí. València, Publicacions de la Universitat de València, 1998.
- BRUNIQUER, E. G. **Ceremonial dels magnífichs consellers y regiment de la ciutat de Barcelona**. Barcelona, Henrich, v. v, 1916.
- CAPMANY, A. **Compendio cronológico-histórico de los soberanos de Europa**. Madrid, En la oficina de D. Miguel Escribano, 1784.
- CAPMANY, A. **Memórias históricas sobre la marina, comercio y artes de la Antigua Ciudad de Barcelona**. Barcelona, Cámara Oficial de Comercio y Navegación, v. II., 1961-1963 [1a ed. 1779-1792].
- Constitucions i altres drets de Catalunya: compilats en virtut del cap. de cort XXIII. de les Corts per la S.C. y Rey al Maiestat del Rey Don Phelip nostre senyor celebradas en la vila de Montsó any XDLXXXV**. v. I. Barcelona, en casa de Hubert Gotard, 1588.
- DE LA PENYA, N. F. **Anales de Cataluña y epilogo breve de los progressos y famosos hechos de la nacion catalana: de sus santos, reliquias, conventos y singulares grandezas, y de los mas señalados y eminentes varones que en santidad, armas y letras han florecido desde la primera poblacion de España [...]**. Barcelona, Juan Pablo Martí, v. III, 1709.
- DURAN, E. (dir.) *et. al.* **Repertori de manuscrits catalans (1474-1620)**. Barcelona, Institut d'Estudis Catalans (IV volums), 1998.
- ESCAITÍ, V. J. *La Suma de la vida del rey don Jaume* (València, 1699). **Caplletra**, v. 52, p. 229-249, 2012.

- GALDEANO, R. Historiografia, erudició, identitat: sobre l'autoria de l'“Epítome de la genealogia dels comtes de Barcelona” (c. 1588/1589). **Manuscrits**, v. 32, p. 153-178, 2014.
- LLÀCER, A. Traducir noticias en el siglo XVII. Notas sobre fuentes y lenguas de escritura memorialística. **Mirabilia/Medtrans**, v. 4, p. 42-62, 2016a.
- LLÀCER, A. El dietari de Jaume Ramon Vila, una obra fragmentada. **Scripta**, v. 8, p. 105-115, 2016b.
- LLÀCER, A. Les petjades de Jaume Ramon Vila a Sant Jeroni de la Murtra. **Revista Museu de Badalona**, 2017 [en premsa].
- MIRALLES, E. Noticias sobre l'Epítome de la genealogia dels comtes de Barcelona (C-1588/89). **Quaderns de la Selva**, v. 13, p. 307-318, 2001.
- MIRALLES, E. **Sobre Jeroni Pujades**. Barcelona, Institut d'Estudis Catalans, 2010.
- Relación de lo que el Duque de Feria Lugartiniente y Capitan General por el Rey ... en el Principado de Cathaluña y Condados de Rossellon y Cerdaña, y otros caualleros escriuen desde la villa de Perpiñan en razon de la entrada, que han hecho los franceses en la de ylla del dicho Condado de Rossellon a los catorze de Mayo de 1598, años.** Barcelona, Joan Amelló, 1598 [Biblioteca de Catalunya, F. Bon. 10839].
- ROCA, J. En Jaume Ramon Vila, heraldista català de començaments del s. XVII. A: **Discursos llegits en la “Real Academia de las Buenas Letras” de Barcelona en la solemne recepció pública de Don Joseph Roca**. Barcelona, Impremta de la Casa Provincial de Caritat, 1918.
- SIMON, A. La imagen de Felipe II en Cataluña a través del dietario de Jaume Ramon Vila. A: ÁLVAREZ, L. C. (coord.). **Estudios de historia moderna en homenaje al profesor Antonio García-Baquero**. Sevilla, Universidad de Sevilla, p. 183-195, 2009.
- TORRAS, S.; CANALDA, S. Els Fizes, patronatge i opulència d'un llinatge de mercaders ennoblits a la Catalunya del barroc. **Recerques**, v. 51, p. 27-66, 2005.

Recebido para publicação em 07-10-17; aceito em 08-11-17